

Kőbányai János

KULTÚRÁK MÁGIKUS-MISZTIKUS CSOMÓPONTJA: BUDAPEST

A hely, ahol a magyar főváros ma áll mindig is különös szerepet játszott Európa, sőt a világ történelmében. Már jóval azelőtt, mielőtt magyarok lakták volna. A Római majd a Frank Birodalom limesei mentén nemcsak évszázad-perc léptékű politikai alakzatok, de annál örökebb érvényű kultúrák régióit is elválasztotta itt a Duna két partja. Hol elválasztotta, hol összekötötte: a kultúra organikus élete szempontjából pedig egységgé oldotta a több mint kétezer éves városi jelenlét folyamata. A Keletnek és Nyugatnak egyaránt hídfőállásul szolgáló kapuk itt egymásba nyíltak. A változó elnevezésű, nyelvű nagyhatalmi érdekek ütközőpontjai mentén, a túlélés művészetében összeabroncsozódtak; mint az e városban őrzött, magyar királyok koronájának két fele, amelynél pontosabban – és épp az **eredet mozzanatában** – semmi sem szimbolizálhatja a magyarság helyét, szerepét: küldetését a világban. Az oly különös színt, ízt, a lényegét: hiszen Kelet és Nyugat egymásnak feszülő, és egymásban feloldódó pulzálása teszi oly összetéveszthetetlenül egyedivé ennek a városnak és népének a **szellemét**. Ezt a vibráló ritmust maga a táj is sugallja, leheli magából. A távolságtartóan antik, pannon derűt és eleganciát és a szilajon vérbő vagy terpeszkedőn tunya, proletár alföld habitusának különbözőségeit megtapasztalni: elég átvillamosozni Budáról Pestre. A különbözőségek, a másságok gazdagságot jelentenek. Minél több rendeződik egymás mellé, és rétegeződik egymás fölé, **annál több más: gazdagabban ugyanaz**. A másságok egymással versengő és egymást fölerősítő energiája varázsolta Budapestet egy ország legnagyobb városán is túlmutató-ható olyan várossá, multikulturális vonatkozási csomóponttá szerencsés történelmi pillanataiban, mint az ókori Alexandria, Róma Antiochia vagy manapság Amsterdam, Párizs, London, New York.

Az antikot és barbárt, római és bizáncit, szlávot és germánt „megszüntetve megőrző” és magyarrá szintetizáló történelem, még egy meghatározó kultúrávilágot oltott be a táj és a szellem mágikus-misztikus ölebe: a **zsidóét**. Már a III. századtól tartó folyamatos **jelenlétük** az emberiség bölcsőjének levegőjét s Jesuá ben Jozsef eredeti nyelvét, vallását a maga eredetiségében hozta ide a Duna mellé – azaz az európainak identitást és mintát adó zsidóságban végbement szellemi forradalmat. Eleven kapcsolatot teremtve a városok városával, a világ virtuális szívével: **Jeruzsálemmel**.

S a múlt század második felében, az ő felszabadított

részvételükkel bomlott ki itt egy másik forradalom: a **modernizáció**, amely a nagyvárosi urbanizációban, Budát, Pestet és Óbudát a világvárosi Budapestté robbantotta néhány fürgé évtized alatt. Ilyen intenzitású és ennyire meghatározó részvétel példátlan jelenség volt a zsidóság és az őket befogadó népek történetében, amely a táj és oly rokontalanul egyedi népe mágikus vonzerejének tulajdonítható. Egy-két olyan zsidó generáció adta ehhez az építéshez szellemi és anyagi tőkét, a szívét, amely azt hitte: több ezer éves exodusuk itt örökre véget ért: számukra ez a föld a Szentföld, ez a város Jeruzsálem. Két magány egyesült itt a progresszívan alkotó teremtésben, amikor a világtörténelem szorítása erre villanatnyi időt és lehetőséget engedett. Ami akkor épült és halmozódott fel – szellemben és materiában egyaránt – abból élünk, azt pusztítjuk – azt pusztították velünk – ma is.

A város terhe és felelőssége akkor vált heroikusan magányossá, amikor a szintén multicoloritos várostársai-végződésai elszakításával (Pozsony, Kassa, Ungvár, Nagyvárad, Kolozsvár, Marosvásárhely, Temesvár, Újvidék, hogy csak a lényegesebbeket említsem) egyedül kellett betöltenie a modern nagyvárosiasság szerepét nemcsak egy nemzetben belül, de a világnak ebben a keletből nyugatba hajló részén is, ahol a 20. századot ez a város volt hivatva elterjeszteni és fenntartani.

Egy szervesen kialakult vagy felépített struktúrából egy tápláló gyökeret, vagy egy tartóoszlopot nem lehet büntetlenül kihúzni!

A mágikusnak is mondható egyesülés csodáját szét-törték-verték a világfelosztó nagyhatalmi földrengések, amelyeknek az epicentruma mindig is ezen a földön dühögött. És azok az ázalék ideológiák, amelyek csak ilyen kiszolgáltatottan védtelen időkben tudnak fantazmagóriákból a véres felszínre bukkanni... A katasztrófa, a bűnös öncsonkítás nyomán majdnem az egész testet végzetesen kivérezte. S az éppen csak kigennyedző, első üszkét vedlő roppant sebet pedig gyógyítás helyett lefagyasztotta a negyvenéves erőltetett felejtés korszaka. Egy másik ránk telepedő nagyhatalom agyszibbasztó érdeke – amely érdek, ha nem tevezetten is, de fizikailag megmentette a magyar zsidóság maradványát, s belőlük a legtöbbet éppen Budapesten –, kultúrája és idegensége tovább rombolt és traumatizált. Mint lakótelep-mementő paneljei; úgy konzerválták vagy eleve involválták a rothadást és szétesést.

A tisztulásnak most virradt fel a napja! Pontossabban: **csak a (távolodó) lehetősége**. Budapestnek, en-

nek a többször is lerombolt, megalázott mágikus túlélőnek vezető szerepet kell vinnie a tisztulás folyamatában. Ez minden generáció feladata, amely nem kíván belépni a rákként tovább burjánzó láncolatba: **nem bűnhődni akar az apák bűneiért, hanem azokat békévé oldani.** Hogy eljőjön végre a nap, amelyet ezekkel a szavakkal áhított-látott egy hasonló problémákkal küzdő, régebbi kor értelmiségije: „*És az atyák szívét a fiakhoz fordítja, a fiak szívét pedig az atyákhoz, hogy el ne jöjjenek és meg ne verjem a földet átokkal.*” (Malakiás 4. rész, 6. vers)

A visszanyert lelki és tényleges béke felszabadító energiáiból épülhet újra fel ez a város. Ha minden ember fia (így nevezte magát ama galileai ifjú mester-rabbi is) **otthon** érzi magát benne. S magát a várost pedig a sajátjának érzi-tudja, mint a legszűkebb családját. Akkor nyerheti vissza régi fényét és vonzását, de akkor számíthat a közigazgatási és politikainál is igazibb: főváros szerepre. A tartóoszlopéra, amely – itt és most – fenntartja a világot.

Mindeme fény, dicsőség, gazdagság alapja a **másság** tisztelete, a sokszínűség szeretete, amely ennek a városnak a természete. Ereje. Ebben a nagy tisztító, helyreállító, és a 21. századba átlépő-építkező program csak úgy lehet sikeres, ha egyik meghatározója: az őt – testeként

– alkotó zsidóság itt otthon érzi magát. Noha szinte lehetetlen, de mégis: *a Duna színét ne lássa véresnek többé.* Munkáját, szellemét újra úgy, olyan természetesen, állítsa Budapest építése szolgálatába, mintha az ismét Jeruzsálem lenne.

Az itt Jeruzsálem újjáépítéséért imádkozók, végül is, innen elüldöztetvén, felépítették a tényleges, addig csak kétezer éves álomként létező Jeruzsálemet. A szellemi valóság materiális valósággá is vált, egyedülálló csodaként a történelemben. (E csoda egyik kovácsa, a „véletlenül” szintén magyar származású **Teddy Kollek.**)

A **múlt** bűnei s eredményük visszafordíthatatlanok. De tanulságai és tendenciái fölismerése a **jövőt** szolgálhatja. **Mert várost építeni, lakni: a világot építeni, lakni** – ahogy a talmudi felismerés szerint: embert menteni vagy ölni az egész világ megmentésével vagy elpusztításával egyenlő.

Így minden ember szívében két Jeruzsálem él: kettőt épít és lakik egyszerre: a ténylegeset, amelynek megszámlálhatatlanul sokféle-nyelvű a neve – **nekünk Budapest** – és ama, az egész emberi nemben közös vágyakban és álmokban élőt, **ahová** majd eljön vagy újra eljön a Messiás, hogy – véget vetvén atyák és fiúk: az emberiség testvér és öngyilkos harca leállíthatlan folyamatának – megváltsa a világot.

